

ACADEMIC SPECTRUM

2026-yil 4-son

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

ISSN

3093-9089

Бухоро - 2026

ACADEMIC SPECTRUM

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

№ 4-Son 2026-yil

**Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy
komunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrdagi
№1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan**

BOSH MUHARRIR:

Axmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li

Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A‘ZOLARI

Кулешов Валерий Владимирович - pedagogika fanlari doktori, professor
Rossiya Fanlar akademiyasining akademigi (Ukraina).

Andriyenko Yelena Vasilyevna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va
texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Romm Tatyana Aleksandrovna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim
instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorvich - Texnika fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich - pedagogika fanlari doktori, professor (Buxoro
davlat universiteti “Pedagogika” kafedrasi mudiri).

Zaripov Lochin Rustamovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
(O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy
ta‘limni rivojlantirish ilmiy-tadqiqot markazi, O‘quv-uslubiy faoliyatni
takomillashtirish boshqarma boshlig‘i).

Xamidov Akmal Amrulloevich – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD) (Buxoro viloyati Pedagogik mahorat markazi direktori)

Nazarov Akmal Mardonovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Buxoro davlat universiteti Yoshlar masalalari va ma`naviy-ma`rifiy ishlar bo`yicha
birinchi prorektor).

Safarov Dilmurod Xalimovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Navoiy viloyati pedagogik mahorat markazi Akademik faoliyat bo'yicha direktor
o'rinbosari)

Rustamov Shavkat Shuhrat o‘g‘li - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasi mudiri).

Ganjiyev Feruz Furqatovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasi professori).

Kosimov Ubaydulla Axrorovich - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), dotsent (Buxoro viloyati Pedagogik mahorat markazi Pedagogika va
psixologiya, ta‘lim texnologiyalari kafedrasi mudiri)

Ismatova Dilafuz Tuymuratovna - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa
doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasi dotsenti).

Muxlisov Sodiqjon Saidjonovich - pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), (Buxoro davlat universiteti “Axborot tizimlari va raqamli texnologiyalar
kafedrasi dotsenti).

Tilavov Muxtor Hasan o‘g‘li - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasida dotsenti).

Mas‘ul kotib:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li – Buxoro davlat universiteti Psixologiya kafedrasida o‘qituvchisi

EDITOR-IN-CHIEF:

Akhmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Valeriy Vladimirovich Kuleshov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Sciences (Ukraine).

Elena Vasilyevna Andrienko — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of Physics, Mathematics, Information and Technological Education, Novosibirsk, Russia).

Tatyana Aleksandrovna Romm — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of History, Humanities and Social Education, Novosibirsk, Russia).

Tadjixodjayev Zokirkhoja Abdusattorovich — Doctor of Technical Sciences, Professor.

Shirinboy Sharofovich Olimov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Bukhara State University, Head of the “Pedagogy” Department).

Lochin Rustamovich Zaripov — Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor (Research Center for the Development of Higher Education under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan, Head of the Department for Improvement of Educational and Methodological Activities).

Khamidov Akmal Amrulloevich — Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Director of the Bukhara Regional Center for Pedagogical Excellence.

Akmal Mardonovich Nazarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Bukhara State University, First Vice-Rector for Youth Affairs and Spiritual-Educational Work).

Dilmurod Xalimovich Safarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Navoi Regional Center for Pedagogical Excellence, Deputy Director for Academic Affairs).

Shavkat Shuhrat o‘g‘li Rustamov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Head of the “Psychology” Department).

Feruz Furqatovich Ganjiyev — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Professor of the “Psychology” Department).

Kosimov Ubaydulla Axrorovich — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology, Educational Technologies at the Bukhara Regional Center for Pedagogical Excellence.

Dilafruz Tuymuratovna Ismatova — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

Sodiqjon Saidjonovich Mukhlisov — Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Information Systems and Digital Technologies” Department).

Muxtor Hasan o‘g‘li Tilavov — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

EXECUTIVE SECRETARY:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li — Lecturer, Department of Psychology, Bukhara State University.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

Ахмадов Назирджон Рахмат угли — доктор философии по психологии (PhD), доцент.

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

Кулешов Валерий Владимирович — доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии наук (Украина).

Андрienко Елена Васильевна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт физики, математики, информационных и технологических наук, г. Новосибирск, Россия).

Ромм Татьяна Александровна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт истории, гуманитарных и социальных наук, г. Новосибирск, Россия).

Таджиходжаев Зокирходжа Абдусатторович — доктор технических наук, профессор.

Олимов Ширинбой Шарофович — доктор педагогических наук, профессор (Бухарский государственный университет, заведующий кафедрой «Педагогика»).

Зарипов Лочин Рустамович — доктор педагогических наук (DSc), профессор (Научно-исследовательский центр развития высшего образования при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан, начальник управления совершенствования учебно-методической деятельности).

Хамидов Акмал Амруллоевич — доктор философии (PhD) по педагогическим наукам, директор Центра педагогического мастерства Бухарской области.

Назаров Акмал Мардонович — доктор психологических наук (DSc), профессор (Бухарский государственный университет, первый проректор по делам молодежи и духовно-просветительской работе).

Сафаров Дилмурод Халимович — доктор психологических наук (DSc), профессор (Навоийский областной центр педагогического мастерства, заместитель директора по академической деятельности).

Рустамов Шавкат Шухрат угли — доктор психологических наук (DSc), доцент (Бухарский государственный университет, заведующий кафедрой «Психология»).

Ганжиев Феруз Фуркатович — доктор психологических наук (DSc), доцент (Бухарский государственный университет, профессор кафедры «Психология»).

Косимов Убайдулла Ахрорович — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент, заведующий кафедрой педагогики и психологии, образовательных технологий Центра педагогического мастерства Бухарской области.

Исматова Дилафруз Туймуратовна — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Психология»).

Мухлисов Содикжон Саиджонович — доктор философии (PhD) по педагогическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Информационные системы и цифровые технологии»).

Тилавов Мухтор Хасан угли — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Психология»).

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

Дехконбоев Шохжахон Ойбек угли — преподаватель кафедры «Психология» Бухарского государственного университета.

MUNDARIJA:

T/R	Mualliflar	Maqola sarlavhasi	Bet
1	<i>G'AYBULLAYEV ALISHER ASADOVICH</i>	MAKTAB UQUVCHILARIDA BULLING XULQ ATVOR SHAKLLANISHINING IJTIMOYIY PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI	12
2	<i>YOQUBJONOVA SEVARA BAHODIR QIZI</i>	PRESERVING THE AUTHOR'S INDIVIDUAL STYLE IN UZBEK TRANSLATION (BASED ON LEE KUAN YEW'S FROM THIRD WORLD TO FIRST)	18
3	<i>IBODULLOYEV NURALI SHERALIYEVICH</i>	PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING TA'LIM JARAYONIDA SAMARDORLIGI VA METODOLOGIK ASOSLARI	29
4	<i>AXMEDOVA ZARRINA JAMILOVNA, NARZULLOYEVA JASMINA JO'RABEK QIZI</i>	IJTIMOYIY TARMOQLARNING O'SPIRINLAR PSIXIKASIGA TA'SIRI VA UNING PSIXOLOGIK JIHA TLARI	32
5	<i>QAZOQOV MUXRIDDIN HOSHM O'G'LI</i>	ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У СОТРУДНИКОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ	37
6	<i>SAIDOVA RAYHONA AMON QIZI</i>	BO'LAJAK PEDAGOGLARDA KASBIY FAOLIYAT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING PSIXOLOGIK JIHA TLARI	40
7	<i>NISHONOVA ZUXRA VOXIDJON QIZI</i>	THE DEVELOPMENT OF THE PHONICS APPROACH AND ITS ROLE IN MODERN EDUCATIONAL PARADIGMS	43
8	<i>SADULLAYEVA SEVARA G'AYRADJONOVNA</i>	TALABALARDA UYQUSIZLIK VA UNING SALOMATLIKKA TA'SIRI	47
9	<i>SAFAROVA ZULFIZAR BOBONAZAR QIZI</i>	BAHOLASH AMALIYOTIDA UCHRAYDIGAN MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI	51
10	<i>MAMATOV ALIMARDON SOTVOLDI O'G'LI, SHOMUROTOV ZO XID ZOKIROVICH</i>	PROFESSIONAL DEFORMATION AND ITS CAUSES	55
11	<i>UBAYDULLA AXROROVICH KOSIMOV</i>	KICHIK MAKTAB YOSHIDA AXBOROT QABUL QILISH MODALLIGINING AHAMIYATI	60

T/R	Mualliflar	Maqola sarlavhasi	Bet
12	<i>XAMIDOV AKMAL AMRULLOYEVICh</i>	KASB TANLASHDA IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARNING O‘RNI	65
13	<i>JAXONOV JAVLONBEK JAMIL O‘G‘LI</i>	O‘SMIRLARDA JINOYAT MOTIVLARI SHAKLLANISHINING IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	69
14	<i>OSTONOVA LOBAR RASHID QIZI</i>	THE ROLE OF PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL APPROACHES IN THE EFFECTIVE ORGANIZATION OF STUDENTS’ LEISURE TIME	72
15	<i>SAFAROVA ZULFIZAR BOBONAZAR QIZI</i>	MUSTAQIL FAOLIYATNI BAHOLASH TEXNOLOGIYALARI: MUAMMO VA YECHIMLAR	77
16	<i>HAMROYEV JAMSHID O‘G‘LI TEMURBEK</i>	MIGRATSIYA BILAN BOG‘LIQ IJTIMOY SHAROITLARDA O‘SMIRLARNING PSIXOLOGIK MOSLASHUV STRATEGIYALARI.	80
17	<i>OBIDOVA ZILOLA FOZILOVNA</i>	YOSHLAR ORASIDA YUKSAK HUQUQIY MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK ASOSLARI	84
18	<i>QOSIMOVA SARVINOZ BAXTIYOROVNA</i>	YOSHLAR ONGIDA MANIPULYATSION TA‘SIRLARGA QARSHI IMMUNITETNI HOSIL QILISHNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI.	87
19	<i>SHODIYEVA UMEDA SHUHRAT QIZI</i>	BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA KOMMUNIKATIV QOBILIYATNI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	93
20	<i>UMARALIYEVA MUNOJATXON MASHRABOVNA, IBRAGIMOVA MUHLISA ISMOILJON QIZI</i>	THE DIFFICULTY OF TRANSLATING HUMOR AND JOKES FROM ENGLISH INTO UZBEK	98
21	<i>DEHQONBOYEV SHOHJAHON OYBEK O‘G‘LI</i>	CRITERIA FOR EVALUATING SOCIAL BEHAVIOR OF AN INDIVIDUAL DURING FORENSIC PSYCHOLOGICAL EXAMINATION AND THEIR PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS	102
22	<i>ABDULLAYEVA BARNO SAYFUTDINOVNA</i>	UYUSHMAGAN YOSHLARNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK MOSLASHUVI VA HAYOTIY STRATEGIYALARI O‘RTASIDAGI BOG‘LIQLIKNING O‘ZIGA XOS JIHATLARI	108
23	<i>AXATOV YO‘LDOSHJON HAMZAYEVICH</i>	TALABALARDA O‘QUV FAOLIYATINI METAKOGNITIV BOSHQARISH ORQALI QAT‘IYATLILIK VA MAS‘ULIYATLILIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI	113

T/R	Mualliflar	Maqola sarlavhasi	Bet
24	<i>ASHRAPOV NODIRBEK NAMOZ O'G'LI</i>	O'SPIRINLARDA METAKOGNITIV QOBILİYATLAR RIVOJIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI PSIXOLOGIK OMILLAR	121
25	<i>NAZAROV AKMAL MARDONOVICH</i>	YOSHLAR PSIXOLOGIYASI VA MA'NAVİY TARBIYA: INNOVATSION JAMIYATNI SHAKLLANTIRISHDA MA'NAVİY SALOHIYATNI YUKSALTIRISH STRATEGIYALARI	128
26	<i>RUSTAMOV SHAVKAT SHUHRAT O'G'LI</i>	TRANSFORMATSION TA'LIM SHAROITIDA TALABALARNING ILMIY-IJODIY SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHGA OID PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR	135
27	<i>ALJANOVA GULJAHAN AMANGELDIYEVNA</i>	MAKTAB O'QUVCHILARIDA GEOGRAFIK TUSHUNCHALARNI SHAKLLANTIRISHDA INTEGRATIV YONDASHUVNING PSIXOLOGIK ASOSLARI	142
28	<i>NURULLOYEV FIRUZ NO'MONJONOVICH</i>	BO'LAJAK INFORMATIKA O'QITUVCHILARINING KASBIY TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI VA YO'LLARI	147
29	<i>ZARIPOVA MAFTUNA BAHROM QIZI</i>	CHET EL BOLALAR ADABIYOTI NAMUNALARI ASOSIDA O'QUVCHILARDA UMUMINSONIY IJTIMOYIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	152
30	<i>TURSUNOVA DILBAR DILBAR ZAFAROVNA</i>	TA'LIM JARAYONIDA GRAFIK ORGANAYZERLARDAN FOYDALANISH ORQALI O'QUVCHILARNING MUSTAQIL FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI	156
31	<i>BEGMATOVA MUNIRA MUNIRA TOLIBJON QIZI</i>	SHAXSNING UMUMIY SALOMATLIGINI RIVOJLANTIRISH IJTIMOIY-PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA TALQIN ETILISHI	159
32	<i>NUSRATOVA MEXRINISO BAXSHILLOYEVNA</i>	PEDAGOG VA TALABA O'RTASIDAGI MUNOSABATLARNING SHAXSDA ALTRUIZM MOTIVLARINING SHAKLLANISHIGA TA'SIRI	167
33	<i>MAKSADOVA MEHRINISO SAYXONOVNA</i>	PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF FORMING PROFESSIONAL QUALITIES AND ATTRIBUTES OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS	171

Tursunova Dilbar Zafarovna

Jizzax davlat Pedagogika Universiteti o‘qituvchisi

TA'LIM JARAYONIDA GRAFIK ORGANAYZERLARDAN FOYDALANISH ORQALI O'QUVCHILARNING MUSTAQIL FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Annotatsiya. Maqolada ta'lim jarayonida grafik organayzerlardan (klaster, Venn diagrammasi, T-jadval, “Baliq skeleti”, “Nima uchun?” va boshqalar) foydalanish orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning nazariy asoslari va amaliy metodikasi ko'rib chiqiladi. Grafik organayzerlar axborotni vizual va tizimli tarzda tashkil etish orqali o'quvchilarda tahlil qilish, solishtirish, muammolarni mustaqil hal etish va ijodiy yondashuv ko'nikmalarini shakllantiradi. Zamonaviy ta'lim sharoitida interfaol metod sifatida ular o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlab, mustaqil fikrlashni rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Tadqiqot o'zbek ta'lim tizimida qo'llanilayotgan tajribalarga asoslanadi va amaliy takliflar beriladi.

Kalit so'zlar: grafik organayzerlar, mustaqil fikrlash, tanqidiy fikrlash, interfaol metodlar, vizual ta'lim vositalari, klaster, Venn diagrammasi, ta'lim samaradorligi, o'quvchilar rivoji.

Турсунова Дильбар Зафаровна

Преподаватель Джизакского государственного педагогического университета

МЕТОДЫ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ САМОСТОЯТЕЛЬНОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ ПОСРЕДСТВОМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ГРАФИЧЕСКИХ ОРГАНАЙЗЕРОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические основы и практические методы развития навыков самостоятельного мышления учащихся посредством использования графических органайзеров (кластер, диаграмма Венна, Т-образная диаграмма, «Рыбий скелет», «Почему?» и др.) в образовательном процессе. Графические органайзеры формируют у учащихся навыки анализа, сравнения, самостоятельного решения проблем и творческого подхода, организуя информацию визуально и систематически. Как интерактивный метод в современных условиях образования, они являются эффективным инструментом развития самостоятельного мышления, обеспечивая активное участие учащихся. Исследование основано на опыте, используемом в узбекской системе образования, и даются практические рекомендации.

Ключевые слова: графические органайзеры, самостоятельное мышление, критическое мышление, интерактивные методы, визуальные образовательные инструменты, кластер, диаграмма Венна, эффективность обучения, развитие учащихся.

Tursunova Dilbar Zafarovna

Lecturer at Jizzakh State Pedagogical University

METHODS OF DEVELOPING STUDENTS' INDEPENDENT THINKING SKILLS THROUGH THE USE OF GRAPHIC ORGANIZERS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract. The article examines the theoretical foundations and practical methods of developing students' independent thinking skills through the use of graphic organizers (cluster, Venn diagram, T-chart, "Fish skeleton", "Why?", etc.) in the educational process. Graphic organizers form students' analysis, comparison, independent problem solving and creative approach skills by organizing information in a visual and systematic way. As an interactive method in modern educational conditions, they are an effective tool for developing independent thinking, ensuring the active participation of students. The study is based on the experiences used in the Uzbek education system and practical suggestions are given.

Key words: graphic organizers, independent thinking, critical thinking, interactive methods, visual educational tools, cluster, Venn diagram, educational effectiveness, student development.

Kirish Zamonaviy ta’lim tizimida o’quvchilarning faqat bilim olishi emas, balki ularni mustaqil fikrlash, muammolarni hal etish va yangi g’oyalarni yaratish qobiliyatini rivojlantirish asosiy maqsadlardan biriga aylandi. O’zbekiston Respublikasining ta’lim strategiyasida ham “inson kapitalini rivojlantirish” doirasida o’quv dasturlarini ilg’or tajribalar asosida qayta ko’rib chiqish va kompetensiyalarni (shu jumladan mustaqil va tanqidiy fikrlashni) shakllantirish ko’zda tutilgan [1].

Grafik organayzerlar (graphic organizers) – bu ma’lumotlarni chizma, jadval, diagrammalar orqali vizual tarzda tashkil etish vositalari bo’lib, ular o’quvchilarda axborotni tahlil qilish, bog’lash va mustaqil xulosa chiqarish ko’nikmalarini rivojlantiradi. Ular interfaol ta’lim metodlari ichida keng qo’llaniladi va o’quv jarayonini faollashtirib, o’quvchilarning o’z-o’zini tarbiyalashini rag’batlantiradi [2]. Ushbu maqola grafik organayzerlar yordamida mustaqil fikrlashni rivojlantirishning metodikasiga bag’ishlangan bo’lib, o’zbek tilidagi ilmiy manbalar va amaliy tajribalarga asoslanadi.

Asosiy qism. Grafik organayzerlar ta’limda axborotni soddalashtirish, tizimlashtirish va vizual ko’rgazmali qilish vositasi sifatida xizmat qiladi. Ular o’quvchilarga murakkab mavzularni kichik qismlarga bo’lib tahlil qilish, o’zaro bog’lanishlarni aniqlash va mustaqil xulosalar chiqarish imkonini beradi [3].

Grafik organayzerlarning asosiy turlari va ularning mustaqil fikrlashga ta’siri quyidagicha:

1. **Klaster (g’uncha, bog’lam)** – Mavzuning markaziy g’oyasi atrofida erkin fikrlar yig’iladi. Bu o’quvchilarda ijodiy va erkin fikrlashni rivojlantiradi, chunki ular o’z g’oyalarni bemalol ifodalaydi va aloqalarni mustaqil topadi [2]. Masalan, “O’zbekiston tabiatining muammolari” mavzusida klaster tuzish orqali o’quvchilar o’z fikrlarini mustaqil ravishda kengaytiradi.

2. **Venn diagrammasi** – Ikki yoki undan ortiq tushunchani solishtirish uchun ishlatiladi. Bu solishtirish, farqlash va tahlil qilish ko’nikmalarini rivojlantirib, mustaqil fikrlashni kuchaytiradi. O’quvchilar o’xshashlik va farqlarni o’zlari aniqlab, xulosaga keladi [4].

3. **T-jadvali** – “Ha” va “Yo’q” yoki “Afzalliklar va kamchiliklar” ustunlari orqali ma’lumotlarni taqqoslash. Bu tanqidiy va mantiqiy fikrlashni shakllantiradi, o’quvchilar faktlarga asoslanib mustaqil qaror qabul qiladi [2].

4. **“Baliq skeleti” (sabablarni tahlil qilish)** – Muammoning sabablari va natijalarini diagrammada ko’rsatish. O’quvchilar muammoni mustaqil aniqlab, yechim izlaydi, bu mustaqil muammo hal etish ko’nikmasini rivojlantiradi [5].

5. **“Nima uchun?” va “Qanday?” sxemalari** – Savollar zanjiri orqali chuqur tahlil qilish. Bu o’quvchilarda savol berish va izlanish odatini shakllantirib, mustaqil fikrlashni oshiradi [3].

Grafik organayzerlarni qo’llash metodikasi quyidagi bosqichlarga asoslanadi:

- Mavzuni tanlash va maqsadni belgilash;
- O’qituvchi tomonidan namuna ko’rsatish (vosita sifatida);
- O’quvchilar tomonidan mustaqil to’ldirish (metod sifatida);
- Guruhiy muhokama va tahlil;
- O’z-o’zini baholash va xulosalar chiqarish [2].

Bunday yondashuv o’quvchilarda axborotni mustaqil qayta ishlash, xatolarini tahlil qilish va yangi g’oyalarni yaratish qobiliyatini rivojlantiradi. Masalan, ona tili yoki tabiiy fanlar darslarida Venn diagrammasi yordamida tushunchalarni solishtirish o’quvchilarni faktlarga asoslangan mustaqil mulohaza yuritishga o’rgatadi [6].

Muhokama. Grafik organayzerlarning afzalliklari: vizual xotirani kuchaytiradi, faol ishtirokni ta’minlaydi, kognitiv qobiliyatlarni (tahlil, sintez, baholash) rivojlantiradi va o’quvchilarning o’z-o’zini tarbiyalashini rag’batlantiradi [4]. Biroq, ularni samarali qo’llash uchun o’qituvchilar maxsus tayyorgarlikdan o’tishi, darsni to’g’ri tashkil etishi zarur. Aks holda, oddiy chizma sifatida qolishi mumkin.

O’zbek ta’lim tajribasida grafik organayzerlar boshlang’ich sinflardan oliy ta’limgacha qo’llanilmoqda. Ular 4K ko’nikmalari (tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, hamkorlik, muloqot) rivojiga xizmat qiladi [7]. Xorijiy tajribalar (masalan, AQSh va Yevropa maktablarida) bilan solishtirganda,

o‘zbekistonlik o‘qituvchilar ularni milliy darsliklar va mavzular bilan moslashtirib qo‘llashmoqda, bu esa samaradorlikni oshiradi [1].

Muammolar: vaqt yetishmasligi, raqamli vositalar bilan integratsiya masalalari. Taklif: o‘qituvchilarni treninglar orqali o‘qitish va raqamli grafik organayzerlarni (masalan, Canva, MindMeister) joriy etish.

Xulosa va takliflar. Grafik organayzerlar ta’limda mustaqil fikrlashni rivojlantirishning samarali metodik vositasi hisoblanadi. Ular o‘quvchilarni passiv qabul qiluvchidan faol izlanuvchiga aylantiradi, tahliliy va ijodiy fikrlashni kuchaytiradi.

Takliflar:

- O‘qituvchilar malakasini oshirish kurslarida grafik organayzerlarni o‘rgatish;
- Darslik va o‘quv qo‘llanmalariga grafik organayzer namunalarini kiritish;
- Raqamli platformalarda (Google Jamboard, Miro) ularni qo‘llashni kengaytirish;
- Ilmiy-tadqiqot ishlarda empirik tajribalar o‘tkazish va natijalarni umumlashtirish.

Bu yondashuv ta’lim sifatini oshirib, barkamol shaxs tarbiyasiga hissa qo‘shadi.

Xulosa qilib aytganda, ta’lim jarayonida grafik organayzerlardan samarali foydalanish o‘quvchilarning mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Grafik organayzerlar o‘quv materialini tizimli, mantiqiy va vizual tarzda ifodalash imkonini berib, o‘quvchilarning tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish hamda xulosa chiqarish qobiliyatlarini sezilarli darajada oshiradi.

Mazkur metodika asosida tashkil etilgan dars jarayonida o‘quvchilar passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylanadi, o‘z fikrini mustaqil ravishda shakllantirish va asoslashga o‘rganadi. Ayniqsa, klaster, Venn diagrammasi, konseptual xaritalar kabi grafik organayzerlardan foydalanish o‘quvchilarning ijodiy yondashuvini kuchaytirib, ularning bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, grafik organayzerlardan foydalanish o‘qituvchiga o‘quvchilarning bilim darajasini aniqlash, ularning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta’lim jarayonini differensiallashtirish imkonini beradi. Bu esa o‘z navbatida ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, grafik organayzerlar yordamida o‘quvchilarning mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish metodikasi zamonaviy ta’lim talablariga to‘liq javob beradi. U nafaqat bilimlarni o‘zlashtirishni, balki ularni amaliyotda qo‘llash, muammoli vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish va tanqidiy fikrlashni shakllantirishga ham xizmat qiladi. Shu bois, mazkur metodikani ta’lim jarayoniga keng joriy etish dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. O‘zbekiston Respublikasi Taraqqiyot strategiyasi (2022–2026). Ta’lim bo‘limi. Toshkent, 2022.
2. Soatova Sh.A., Yusupova G.O. Zamonaviy ta’lim sharoitida grafik organayzerlarning o‘rni va foydalanish usullari // International scientific and practical conference. 2024. P. 504–510.
3. Mamatova Z.X., Mamirjonova F.M. Ta’lim samaradorligini oshirishda grafik organayzerlardan foydalanish: maqsadi, mazmuni va vositalari // European science international conference. 2024. P. 82–85.
4. Nusratova S.I. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligi darslarida ijodiy qobiliyatlarini takomillashtirishda grafik organayzerlar // CyberLeninka. 2025.
5. Ergashev J. Fizikani o‘qitishda grafik organayzerdan foydalanish // Academia.edu. 2023. P. 1–9.
6. Davronov I. Grafik organayzerlar: ta’lim jarayonida samarali vosita // Ta’lim va innovatsiyalar jurnali. 2021. 15(2). P. 45–58.
7. Kadirova N.M. O‘quvchilarda 4K ko‘nikmalarini rivojlantirishda kreativ yondashuv // Zenodo. 2024.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy kommunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrda №1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi,
Buxoro shahri Alpomish ko‘chasi, 9-uy
Elektron manzil: aspec.uz
Telegram raqami: -998 (91) 245-46-66

“ACADEMIC SPECTRUM” ilmiy-metodik jurnal.
Buxoro, 2026. № 4-Son.